

Збаразька централізована
бібліотечна система
Центральна бібліотека
Методично – бібліографічний відділ

Облога Збаража. Зборівська угода (370 років)

*Інформаційно-бібліографічна
довідка*

Збараж
2019

УДК 01:94 (477.84)
О 16

Упорядник: Н. Сенчишин, провідний бібліограф
методично-бібліографічного відділу
Збаразької ЦБС

Комп'ютерний набір: Н. Сенчишин.

Відповідальна
за випуск: О. Бойко, директор Збаразької ЦБС.

В 52 Облога Збаража. Зборівська угода [Текст]: інформ.-
бібліогр. дов. / Збараз. централіз. бібл. система, центр. б-ка, метод.-
бібліогр. від., упоряд. Н. Сенчишин. – Збараж, 2019. – 10 с.

У даній довідці зібрано матеріал про події періоду Національно-визвольної війни українського народу середини XVII століття під проводом Богдана Хмельницького, зокрема про облогу Збаража та Зборівську битву, які тісно переплітаються історією краю. У виданні зібрані матеріали, які знаходяться у фонді нашої бібліотеки.

Дана інформація буде корисним вчителям, студентам, учням та усім, хто цікавиться історією, минулим рідного краю.

УДК 01:94 (477.84)
© Збаразька центральна бібліотека, 2019

Військова кампанія 1649 року стала логічним продовженням воєнних дій 1648 року. Козацько-селянське повстання, очолене Богданом Хмельницьким, потрясло Річ Посполиту, яка до цього насолоджувалася десятирічним спокоєм, була могутньою державою і стовпом католицизму у Європі. В свою чергу український народ після майже десятирічної перерви знову взявся за зброю, щоб здобути волю. Проте, не зважаючи на гучні перемоги під Жовтими Водами, Корсунем і Пилявцями, Богдан Хмельницький не зміг в 1648 році остаточно перемогти Річ Посполиту.

Збарасько-Зборівська кампанія.

У лютому 1649 р. на переговорах між польськими комісарами та Б. Хмельницьким було досягнуто угоди про перемир'я. Однак уряд Речі Посполитої розробив новий план завдати козацькій Україні удару об'єднаними силами польської та литовської армій. 20 травня 1649 р. поляки порушили перемир'я, переправилися через Горинь, вторглися до південно-східної Волині і дійшли до Староконстантинова.

Довідавшись про відновлення воєнних дій, Хмельницький рушив свої полки на Волинь. Уже 16 червня гетьман зупинився під Пилявцями. Раптова поява гетьмана спричинила відступ поляків під захист мурів Збараського замку.

Польські війська зупинилися у Збаражі й перейшли в оборону. Почалася семитижнева облога. Переповнений поляками Збараж, не мав достатньої кількості продовольства для тривалого перебування в облозі. Знаючи це, Богдан Хмельницький не став

штурмувати місто, зберігаючи своїх солдатів, а взяв його в облогу. Він оточив місто окопами, а напроти воріт улаштував редут з артилерією. Поляки опинилися в мишоловці. У польському таборі почався голод, епідемія шигельозу (від неї померла найбільша частина оточених). Шансів прорвати оточення в них не було.

Під стінами Збаразького замку за час облоги відбулося 17 кінних битв, 27 штурмів, близько 80 бойових вилазок козаків.

Від розвідки Хмельницький та Іслам-Гірей дізналися, що на виручку обложеним рухається з 35-тисячним військом король Ян Казимир. Було вирішено не дати полякам об'єднатися й розбити королівське військо на марші. У ніч із 3 на 4 серпня майже 40 тис. козаків і 20 тис. татар, очолюваних гетьманом і ханом, рушили назустріч королю в напрямку Зборова.

15 серпня 1649 – під Зборовом (тепер Тернопільська область) об'єднане військо козацької армії Богдана Хмельницького і татар хана Іслам-Гірея III розбило польське королівське військо Яна II Казимира (Зборівська битва). Вранці 16 серпня королівська армія, якою командував Ян II Казимир, опинилася в катастрофічному становищі, тому після обіду король пішов на таємні переговори з кримським ханом Іслам-Гіреем III. Він пообіцяв татарам велику грошову винагороду, дозвіл брати ясир і грабувати українські землі на шляху до Криму. Хан спокусився і зажадав, щоб Б. Хмельницький припинив битву. Не маючи сил на одночасну війну проти поляків і татар, гетьман змушений був розпочати переговори та 20 серпня укласти не вигідний для України Зборівський договір. За його умовами, під владу гетьмана переходили Брацлавське, Київське та Чернігівське воєводства. Із цієї території виводилися польські війська.

Кількість козацького реєстру обмежувалася 40 тис. осіб, а не включені до нього козаки поверталися під владу панів. Підтверджувалися давні права і привілеї Війська Запорозького. На землях, що переходили

під владу гетьмана, польський уряд зобов'язувався призначати на адміністративні посади лише православних шляхтичів.

Усім учасникам війни оголошувалася амністія. Шляхта, мастки якої були розташовані на підвладній гетьману території, мала право повернутися до них, а її піддані повинні були виконувати всі ті повинності, що й раніше. Київському православному митрополиту було обіцяно місце в сенаті. Питання про ліквідацію церковної унії та повернення православної церкви її майна повинне було вирішитись на найближчому сеймі. У володіння гетьмана переходив Чигирин.

Зборівський договір не задовольняв жодну із сторін і тому був чинним лише до початку 1651 року, коли війна спалахнула з новою силою. Але це був той мінімум, на який погоджувалася козацька старшина у подальшому ході Визвольної війни: під час битви під Берестечком, і після битви під Батогом, і в ході боїв під Жванцем. Остаточо Зборівський договір втратив юридичну силу після підписання Березневих статей 1654 року. Проте і після цього він ліг в основу Гадяцького (1659) і Чуднівського (1660) договорів. Таким чином, Зборівську битву і Зборівський договір можна справедливо назвати тим рубіжним каменем, що заклав нову епоху в історії України і процесах її державотворення: епоху існування Української козацької держави-Гетьманщини.

Рекомендована література та джерела посилання

Битва під Збаражем 1649 року [Текст]: наук.-попул. вид. / упоряд.: [О. Підгірський, В. Чайка]. – Збараж-Тернопіль: Джура, 2009. – 111 с.: іл., фотогр.

Боплан, Гійом Левассер де. Опис України [Текст] / Гійом Левассер де Боплан. Українські козаки та їхні останні гетьмани. Богдан Хмельницький / Проспер Меріме; пер. з фр., приміт. та передм. Я. І. Кравця. – Львів, 1990. – 301 с.

Брехуненко, В. Зборівська та Збаразька битви [Текст] / В. Брехуненко // Брехуненко, В. Богдан Хмельницький / В. Брехуненко. – Київ, 2007. – С.30-35. – (Великі українці).

Брехуненко, В. Українська держава доби Богдана Хмельницького [Текст]: наук.-попул. вид. / В. Брехуненко. – Київ, 2009. – 60 с.

Грушевський, М. Повстання Хмельницького [Текст] / М. Грушевський // Грушевський М. Ілюстрована історія України / зав. ред. Ю. Мезенка. – репринтне відтворення видання 1913 року. – Київ, 1990. – С. 296-316.

Документи Богдана Хмельницького 1648-1657 [Текст] / упоряд.: І. Крип'якевич, І. Бутич; відп. ред. Ф. П. Шевченко. – Київ: Вид-во Академії наук Української РСР, 1961. – 738 с.

Костомаров, М. Богдан Хмельницький [Текст]: іст. моногр. / М. Костомаров; передм. В. Мороза; худож. оформ. А. Дерев'янка. – Дніпропетровськ: Січ, 2004. – 843 с.

Кравченко, В. Облога Збаражу [Текст] / В. Кравченко // Збаражчина: зб. ст., матеріалів і споминів / ред. В. Жила; літ. ред. Яр

Славутич. – . Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1980 – Т.1 – С. 109-120.

Кралюк, П. М. Богдан Хмельницький: легенда і людина [Текст] / П. Кралюк; худож.-оформ. О. А. Гугалова. – Харків: Фоліо, 2017. – 282 с.: іл.

Крип'якевич, І. Козацька держава. Богдан Хмельницький [Текст] / І. Крип'якевич // Крип'якевич, І. Історія України / І. Крип'якевич. – 2-е вид., перероб. і доп. – Львів, 1990. – С. 183-202.

Мельничук, Б. Шляхами Богдана Хмельницького на Тернопільщині [Текст]: путівник / Б. Мельничук, Н. Юрчак. – Тернопіль, 1991. – 57 с.

Наливайко, Д. Козацька християнська республіка [Текст]: Запорізька Січ у західноєвропейських історико-літературних пам'ятках / Д. Наливайко. – Київ: Дніпро, 1992. – 495 с.

Огієнко, І. Богдан Хмельницький [Текст]: наук.-попул. вид. / І. Огієнко (Митрополит Іларіон); упоряд., автор передм. та комент. М. Тимошик. – Київ: наук.-видав. центр «Наша культура і наука», 2004. – 447 с.

Розповідь про перемогу над ляхами року 1649 під Збарожем та Зборовим [Текст] // Збірник козацьких літописів: Густинський літопис. Літопис Самійла Величка. Літопис Грабянки / упоряд.: В. Кречотень, В. Шевчук, Р. Іванченко. – Київ, 2006. – С. 897-899.

Смолій, В. Богдан Хмельницький [Текст]: наук.-попул. вид. / В. Смолій, В. Степанков. – Київ: Вид. дім «Альтернатива», 2003. – 400 с: іл. – (Особистість і доба).

Смолій, В. Українська національна революція XVII ст. (1648-1676 рр.) [Текст] / В. Смолій, В. Степанков. – Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – 447 с.

Сорока, Ю. Осада Збаражжя. Зборівська угода [Текст] / Ю. Сорока // Сорока, Ю. Походи Богдана Хмельницького / Ю. Сорока. – Львів, 2012. – С. 56-64.

Тези доповідей наукової конференції «Збараська битва і Зборівський мир [Текст] / гол. ред. А. Маціпура; ред. кол.: Н. Макарчук, В. Чайка, О. Миць [та ін.]. – Збараж, 2009. – 49 с.

Тези доповідей наукової конференції, присвяченої 400-річчю з дня народження гетьмана України Богдана Хмельницького [Текст] / гол. ред. А. Маціпура; ред. кол.: П. Войтина, М. Данилейко, А. Малевич [та ін.]. – Збараж, 1995. – 38 с.

Чайка, В. Збараський замок [Текст]: наук.-попул. вид. / В. Чайка; рец.: С. Пивоваров, О. Петровський; літ. ред. В. Кравчук. – Тернопіль: Астон, 2011. – 119 с.

Чуприна, В. Хмельниччина 1648-1655 рр.: визвольна війна укр. народу під проводом Б. Хмельницького [Текст] / В. Чуприна, З. Чуприна. – Львів: Світ, 2003. – 176 с.

Шерер, Ж-Б. Історія незгод між козаками, королем та Річчю Посполитою [Текст] / Жан-Бенуа Шерер // Шерер, Ж-Б. Літопис Малоросії, або Історія козаків-запорожців... / Жан-Бенуа Шерер; пер. з фр. В. Коптілов. – Київ, 1994. – С. 82-115.

[Облога Збаражжя. Зборівська битва] [Текст] // Повернення в Царгород / упоряд. І. Сюдюков; за заг. ред. Л. Івшиної. – вид. друге, стереотипне. – Київ, 2016. – С. 294-2999.

Szustakowski, M. Od Zbaraza do Wroclawia – na Czarnym Szlaku [Текст]: wspomnienia / Mieczyslaw Szustakowski. – Wroclaw: Oficyna Wydawnicza Politechniki Wroclawskiej, 2010. – 175 s.

*****

Бурма, В. Де гуляла козацька слава [Текст]: про Збараський замок / В. Бурма // Русалка Дністрова. – 1996. – № 12. – черв.

Заячківський, О. Мав Хмельницький і розвідку, й дипломатію [Текст]: до 350-річчя Збаразько-Зборівської військової кампанії 1649 року / О. Заячківський // Свобода. – 1999. – 20 лип.

Збаразька битва [Текст]: літописними рядками // Вісник історії краю. – 1999. – № 1(40). – січ.

Малевич, А. Збаражчина в період визвольної війни українського народу під проводом Богдана Хмельницького в 1648-1657 роках [Текст] / А. Малевич // Вісник історії краю. – 1995. – № 1(1). – жовт.

Малевич, А. Тут лилась кров за волю [Текст] / А. Малевич // Народне слово. – 1997. – 24 трав. – С. 2.

Чайка, В. Рік 1649... [Текст]: до 350-річчя облоги Збаража / В. Чайка // Народне слово. – 1999. – 23 лип. – С. 3.

*****

Гуцал, П. Збаразька облога 1649 [Текст] / П. Гуцал // Тернопільський енциклопедичний словник. – Тернопіль, 2004. – Т. 1: А-Й. – С. 633.

*****

Воєнно-політичні події 1649-1653 рр. [Електронний ресурс] // ЗНО клуб. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], [2015?]. – Режим доступу: <https://znoclub.com/istoriya-ukrainy/565-voenno-politichni-podiji.html>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено: 07. 10. 2019.

Дзира, Я. Збаразька облога 1649 [Електронний ресурс] / Я. Дзира // Інститут історії України. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2005. – Режим доступу: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Zbarazka_obloga_1649, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено: 07. 10. 2019.

Жук, В. Облога Збаражжа 1649 [Електронний ресурс] / В. Жук // FAKEOFF. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2017. – Режим доступу: <http://fakeoff.org/uk/history/obloga-zbarazha-1649-r>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено: 07. 10. 2019.

Збараський замок: історії героїзму, зрад і воскресіння [Електронний ресурс] // Край: краєзнавчо-туристичний портал. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2019. – Режим доступу: <http://www.kray.org.ua/7251/mandrivky/zbarazkiy-zamok-istoriyi-geroyizmu-zrad-i-voskresinnya/>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено: 07. 10. 2019.

Мандзій, А. Дослідження облоги Збаражжа (1649) [Електронний ресурс] / А. Мандзій // [PDF]. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2006. – Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/30007/1/15_124-130.pdf, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено: 07. 10. 2019.

На Тернопільщині готують масштабну реконструкцію битви за Збараський замок [Електронний ресурс] / УКРІНФОРМ. – Електрон. текст. та граф. дані. - [Україна], 2019. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2771791-na-ternopilsini-gotuut-masstabnu-rekonstrukciu-bitvi-za-zbarazkiy-zamok.html>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено: 07. 10. 2019.

Облога Збаражжа [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2019. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Облога_Збаражжа, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено: 07. 10. 2019.

Облога Збаражжа. Зборівська битва та укладення Зборівського договору [Електронний ресурс] // StudFiles. – Електрон. текст. та граф. дані. - [Україна], 2016. – Режим доступу: <https://studfile.net/preview/5257791/page:8/>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено: 07. 10. 2019